

Padělky ke škodě sběratele - cesta do hlubin padělatelovy duše

Padělání papírových peněz bylo vždy nedílnou součástí jejich oběhu. Vidina snadného zisku motivovala stále nové a nové padělatele, s jejichž více či méně zdařilými výtvary se poměrně snadno můžeme setkat i v naší sběratelské praxi. Ve své době bylo padělání podlým a nebezpečným zločinem, proti kterému se důvěřivý a nezkušený jedinec mohl bránit jen s obtížemi. Čím omezenější byly možnosti tehdejší osvěty, tím více se lidé padělků obávali, protože obětí se mohl stát kdokoliv. Naopak pro sběratele se dobové padělky můžou stát s odstupem desítek i stovek let (např. francouzské assignáty) vítanými a pozoruhodnými doplňky jejich sbírek. Bezprostřední srovnání s originálem navíc umožňuje hlubší studium papíru, tiskových technik i ochranných prvků. Nejznámějším takovým příkladem z našeho území je falzifikát 500 Kč I z roku 1919 spojený s aférou dr. Meszárose, který pravděpodobně nechybí ve většině sbírek pokročilejších domácích sběratelů.

Padělání či pozměňování papírových peněz je věnována celá kapitola jednoho ze zásadních děl průkopníka československé notafilie Julia Séma¹, ve které jsou zevrubně popsány motivy padělatelů, způsoby rozšiřování padělků, metodika jejich rozpoznávání, klasifikace a boj proti nim. Stejně téma formou literatury faktu zpracoval také Bohuslav Hlinka² v téměř stovce poutavých příběhů rekonstruovaných případů penězokazectví týkajících se československých platidel nebo platidel padělaných na československém území. O padělání peněz jako trestné činnosti pojednává i článek Zdeňka Lesáka³ v jednom z prvních čísel pobočkového bulletinu Notafilie. Není překvapením, že jako červená nit se všemi těmito pracemi vine příkré odsouzení veškeré padělatelské činnosti, protože v jejím důsledku dochází k licoměrnému obohacení se na úkor nic netušícího člověka (resp. toho, komu zůstane v rukou „Černý Petr“ v okamžiku rozpoznání padělku).

Tolik k padělkům *ke škodě oběhu*. Jak ale napovídá název, tématem článku jsou padělky *ke škodě sběratele*. Jedná se o poměrně opomíjenou součást fenoménu moderního sběratelství. Motiv padělatele i modus operandi jsou obdobné jako u dobových padělků. S rozmyslem a s využitím dostupných prostředků je zhotoven falzifikát s předpokládanou sběratelskou cenou. Cílovou skupinu podvedených pak tvoří výhradně sběratelé, event. pro dnešní dobu typičtí

¹ Sém, Julius: *Poznáváme a sbíráme papírové peníze*, ČNS Hradec Králové, 1975

² Hlinka, Bohuslav: *Atentáty na peníze*, Svoboda Praha, 1987

³ Lesák, Zdeněk: *Trestná činnost související s paděláním peněz v ČSSR*, Notafilie č. 13, KSPP Praha, 1981

investoři s minimem sběratelských zkušeností. Klasické padělání ke škodě oběhu je technicky náročnější, navíc při vysoké pravděpodobnosti odhalení speciálními policejními složkami. Odpovídající trest bývá velmi citelný. Naopak zkušený rozšiřovatel padělků ke škodě sběratele podstupuje ve všech ohledech nesrovnatelně nižší riziko. Při promyšlené strategii mohou být ekonomické zisky podvodníka značné, na druhé straně dochází k citelné finanční újmě umocněné mnohdy velkým časovým odstupem při budoucím prodeji sbírky, což je o to zákeřnější. Následný pocit frustrace může vést až ke ztrátě zájmu o sbírání... Nejkriklavějším příkladem z poslední doby jsou podvrhy ikony československé notafilie, státočky 5000 Kč I z roku 1919. Zde se moderní podvodníci zaměřili nejenom na padělání originální státočky, ale s ohledem na potenciální cenu také na dobové padělky. Obojí rozšiřovali způsobem, který rafinovaně obcházela možný trestní postih v případě odhalení. Bohužel se zde jedná o odstrašující příběh, u kterého se dá pouze spekulovat o počtu padělků dosud odpočívajících v trezorech nic netušících investorů.

S běžnými padělkami ke škodě sběratele se pravděpodobně setkala většina z nás. Obvyklým příkladem jsou např. kolkované první československé státočky z roku 1919, resp. bankovky po měnové rozluce v roce 1993 (přelepené kolky na zachovalejší bankovky nebo na vzácnější varianty). Mnohem nebezpečnější jsou 10h a 1K kolky 1919 s padělaným zoubkováním. Občas se ještě lze setkat s předělanou „jednopísmenkovou“ 20 Kč II z roku 1926 jako připomínkou toho, že čert nikdy nespí. Při dnešních technických možnostech jsou opatrnost a zdravá míra skepse vždy na místě.

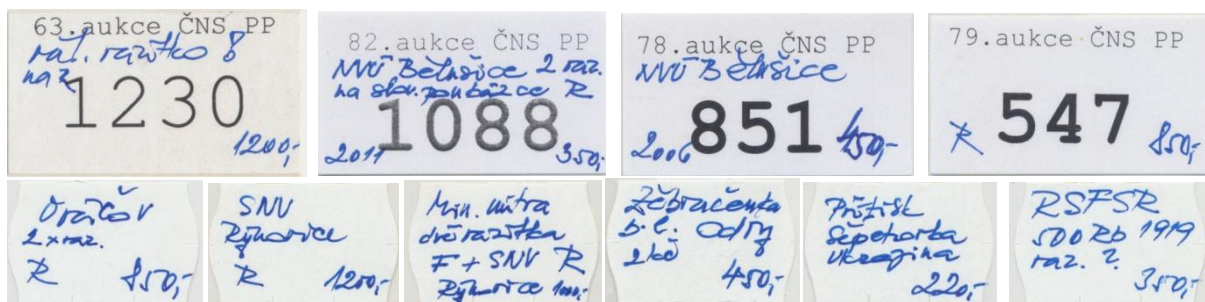
Jedinečnou příležitostí nahlédnout do hlubin (a to doslova) padělatelovy duše nabízí následující případ. Na jeho úvod bych chtěl upřímně poděkovat panu Vladimíru Kejlovi z Ostravy, který v jedné pozůstalosti objevil rozsáhlý soubor padělatelského materiálu představujícího vybavení sofistikované dílny zaměřené výhradně na padělky ke škodě sběratele. Neomezená možnost vše podrobně prostudovat umožnila jeho zdokumentování na následujících stránkách.

Dochované vybavení sestává z více než 40 razítek doplněných přibližně stovkou kusů razítkovaného notafilistického materiálu tvořícího pestrou paletu padělků určených k dalšímu prodeji jako originály. Menší část pak představuje svým charakterem spíše materiálové a barevné zkoušky. Nechybí ani exempláře, na kterých se prověřovalo ideální umístění zjevně nesourodých razítek na různém podkladu tak, aby bylo dosaženo maximální míry věrohodnosti u ostrých padělků.

ukázky pravděpodobně zkušebních exemplářů určených k testování razítek

Část padělků se dochovala v plastovém obalu, ve kterém byly nabízeny k prodeji, tzn. i se štítkem obsahujícím popis a nabízenou cenu. Některé štítky původně označovaly konkrétní položky z aukcí různých tuzemských společností a firem, ručně byl připsán doplňující text upozorňující na razítko a požadovaná prodejní cena. Celek působí věrohodně, protože jméno aukční firmy a číslo položky můžou u kupujícího podvědomě vzbuzovat důvěru. Málokdo bude následně pátrat po tom, jestli popis v dané aukci přesně souhlasí. Většina sběratelů ten nevzhledný kus plastu nebo celofánu prostě vyhodí a nový přírůstek s potěšením zařadí do sbírky.

ukázky štítků s popisy padělků připravených k prodeji

Největším překvapením ale byl objev čtyřřádkového razítka z terezínského ghetta. Definitivně se tím potvrdilo podezření, že terezínské potvrzenky židovské samosprávy opatřené tímto razítkem jsou padělky. Poprvé se ukázaly tu a tam někdy po přelomu tisíciletí v nabídkách tuzemských i zahraničních aukcí, občas také na výměnných burzách. Razítko bylo zhotoveno pravděpodobně někdy mezi lety 1996 a 2000, protože v zevrubném článku Zbyška Šusteka⁴ z roku 1995 o nich ještě není ani zmínka. Od počátku je provázela určitá nedůvěra umocněná tím, že razítko nefigurovalo na žádných jiných dobových dokumentech, což bylo neobvyklé a svým způsobem

⁴ Šustek, Zbyšek: Potvrdenky banky židovskej samosprávy v Terezínském gete 1943-1945, Notafilie č. 35, KSPP Praha, 1995

podezřelé. Vzpomínám si, jak mě záhy upozornil kolega Jiří Schneider ze Zlína na chybu v prvním řádku textu, kde *KONTROLL* neodpovídá gramaticky správnému *KONTROLLE*. Přes určitá podezření se razítkované potvrzenky všech hodnot opakovaně objevovaly a prodávaly za nemalé částky. O značné nebezpečnosti tohoto padělku svědčí i skutečnost, že Grabowski⁵ uvádí razítkovanou 1 korunu i s vyobrazením jako variantu ve svém obsáhlém katalogu platidel z koncentračních táborů.

KONTROLL
Die BANK der JÜDISCHEN
SELBSTVERWALTUNG
THERESIENSTADT

padělek razítka a jeho otisk provedený autorem článku

Fyzická existence razítka je důkazem, který záhadu definitivně vyřešil. V důsledku mnohaleté padělatelské činnosti bylo bohužel znehodnoceno nemalé množství potvrzenek, které jsou teď sběratelsky téměř bezcenné a nejspíš by ještě měly být preventivně označeny jako padělky, aby nemohlo dojít k jejich budoucímu zneužití.

Předchozí příběh s padělaným razítkem je klasickým příkladem jako z učebnice. Ne náhodou byly zvoleny terezínské potvrzenky. Razítko nevyrobil amatér a výsledný padělek nejspíš nebyl primárně určen domácím sběratelům. Cílovou skupinu pravděpodobně představovali zahraniční obchodníci a sběratelé. Cokoliv z notafilie s tematikou holocaustu má v Německu, v Izraeli i v USA značný zhodnocovací potenciál. Možnosti ověření pravosti jsou omezené, což padělateli nahrává. A pokud je padělek citován v literatuře jako originál, lze hovořit o fenomenálním úspěchu, i když velmi pochybném ...

Vraťme se nyní zpátky ke krabici od bot plné razítek, protože nám může odkrýt nebezpečí padělků ke škodě sběratele v plné nahotě.

Víc než polovina razítek jsou cíleně vyrobené padělky vycházející ze skutečných předloh, ať už se snaží být jejich kopiemi nebo jsou jimi pouze inspirovány. Zbytek tvoří vybraná dobová úřední kruhová či řádková razítka s potenciálem navodit zdání dobové autentičnosti.

⁵ Grabowski, Hans-Ludwig: Das Geld des Terrors, Regenstauf, 2008

Razítka jsem pro lepší přehlednost rozdělil do několika skupin. Z každého byl zhotoven co nejkvalitnější otisk doplněný opisem textu a rozměry. Následují konkrétní příklady jejich použití, pokud jsou doloženy.

A. Padělky razítek vězeňských ústavů

A.01 Bělušice *N.V.Ú. / Bělušice* - dvouřádkové, 30 x 13 mm

**N. V. Ú.
Bělušice**

Prokázané použití:

*Ústavní poukázky emise 1981: 10 h, 1 Kčs, 2 Kčs, 5 Kčs, 100 Kčs
Poukázky na odběr výstroje Ministerstva vnitra: 3, 50 (Kčs)*

A.02 Oráčov *Útvar / Sboru nápravné výchovy / ORÁČOV* třířádkové, 58 x 22 mm

**Útvar
Sboru nápravné výchovy
ORÁČOV**

Prokázané použití:

*Táborové poukázky: 1 Kčs
Ústavní poukázky emise 1981: 50 h
Poukázky na odběr výstroje Ministerstva vnitra: 50 (Kčs)*

A.03 Rýnovice *ÚTVAR SNV / Rýnovice* - dvouřádkové, 35 x 15 mm

**ÚTVAR SNV
Rýnovice**

Prokázané použití:

*Táborové poukázky: 100 Kč
Poukázky na odběr výstroje Sboru nápravné výchovy ČSR: 25 (Kčs)
Poukázky na odběr výstroje Ministerstva vnitra: 25 (Kčs)*

OKKD, n.p.
Ostrava
Důl Stalin

A.04 Stalin

OKKD, n.p. / Ostrava / Důl
Stalin
třířádkové, 34 x 19 mm

Závodní správa dolu
Stalin
dř. jáma Ida

A.05 Stalin-Ida

Závodní správa dolu / Stalin /
dř. jáma Ida
třířádkové, 44 x 19 mm

B. Padělky razítek koncentračních táborů

B.01 Theresienstadt

*KONTROLL / Die BANK der JÜDISCHEN /
SELBSTVERWALTUNG /
THERESIENSTADT* - čtyřřádkové, 57 x 17 mm

Prokázané použití:

Terezínské potvrzenky: 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 K 1943

B.02 Litzmannstadt

*GUT FÜR 10 PF BEI DER /
POSTABTEILUNG / DES AELTESTEN DER
JUDEN / in Litzmannstadt-Getto / 15. Mai 944*
pětiřádkové, 46 x 30 mm

Razítko bylo určeno přímo k celkovému tisku smyšleného padělku, vyskytuje se na různých typech silnějšího papíru.

B.03 Sachsenhausen

*K.L. Sachsenhausen / und zur Bauleitung /
der Waffen SS u. Polizei*
třířádkové, 49 x 17 mm

**K.L. Sachsenhausen
und zur Bauleitung
der Waffen SS u. Polizei**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
X										11
31	Essenkarte f. Mon. <i>bezambr</i>									12
30	<i>K.L. Sachsenhausen</i> und zur Bauleitung									13
29	der <i>Waffen SS u. Polizei</i>									14
28	Dienstgrad Name									15
27	Einheit									16
26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	

Prokázané použití:

Přídělový listek na jídlo původně zřejmě až z poválečného období.

B.04 Ravensbrück

*Postzensurstelle / f. K. L. Ravensbrück /
Zensiert :*
třířádkové, 57 x 23 mm

B.05 KL Kantine

*Konzentrationslager / SS – Kantine /
verwaltung - trojúhelníkové, 37 x 23 m*

Prokázané použití:

Konzentrationslager Dachau, novodobý padělek 1 RM 1944

Konzentrationslager Stutthof, novodobý padělek 0,50 RM 1943 patříci rovněž do produkce této padělatelské dílny, v níž se dochovaly makulatury i rozřezané nerazítkované poukázky.

KL Postelberg

B.06 Postelberg

K.L. Postelberg
jednořádkové, 31 x 3 mm

B.07 Jude

hvězda 25 mm

C. Padělky znehodnocovacích razítek

C.01 BÚMF Praha *BANK. ÚŘ. MIN. FIN. / PRAHA*
čtvercové, 23 x 22 mm

Prokázané použití:

Kolkované první československé státočky z roku 1919. Zobrazené příklady ukazují na rafinovanost padělků, kdy zdánlivě pravé razítko „legalizuje“ podvržený zoubkovaný 1K kolek nebo jako zvláštní „raritu“ zcela neautentický kolek u 20 Kč. Oblíbenou metodou je i kombinace s jinými dobovými nebo padělanými razítky.

NEPLATNÉ

C.02 NEPLATNÉ

NEPLATNÉ

jednořádkové, 59 x 7 mm

Prokázané použití:

Poukázky na odběr výstroje Ministerstva vnitra: 1, 50 (Kčs)

Společně s C.03 jako fiktivní „úřední“ označení primitivních padělků.

**SVAZEK:
NEPLATNÉ
FALSUM**

C.03 SNF

**SVAZEK:/ NEPLATNÉ /
FALSUM**
třířádkové, 58 x 35 mm

Prokázané použití:

Označení skutečného dobového padělku 5 Kč II 1921 (FALSUM)

Jako fiktivně „úřední“ označení primitivních padělků bankovek ČSSR i ČR.

UNGÜLTIG

C.04 UNGÜLTIG

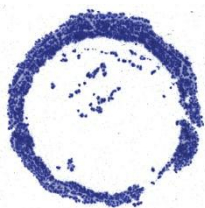
UNGÜLTIG
jednořádkové, 48 x 6 mm

Prokázané použití:

Protectorátní státovky: 1 K s ručním razítkem

R-U bankovky s přetiskem DEUTCHÖSTERREICH: 20, 50, 100, 1000, 10000 K

C.05 nečitelné, nyní již poškozené
degradací, 25 mm

C.06 R 14 mm

Prokázané použití:

Kolkované první československé státovky z roku 1919: 20 Kč 1919

D. Dobová úřední razítka

D.01 Stadtrat Olmütz

Stadtrat /
der Hauptstadt Olmütz
kruhové, průměr 32 mm

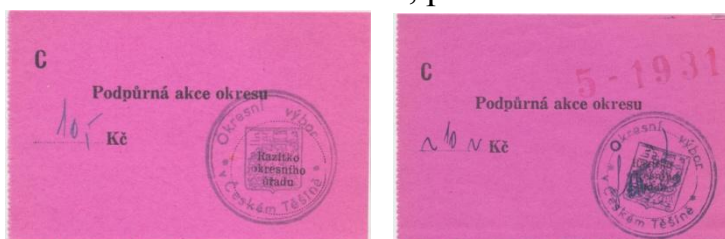
Prokázané použití:

5, 10, 50 neznámého původu, s razítkem mohou být považovány za žebračky. Autorovi jsou známy také s jinými razítky zneužitá v minulosti stejným padělatelem.

D.02 Český Těšín

Okresní výbor / v Českém Těšíně
kruhové, průměr 31 mm

Prokázané použití:

Nevyužitá kupóny C a D státní podpory z 30. let uměle autorizované jako místní podpora, někdy s doplněným „datem“ paginýrkou pro zlepšení „dojmu“.

D.03 PKR Odrau

Pfarrkirchenrat der kath. Pfarre /
in Odrau
kruhové, průměr 28 mm

Prokázané použití:

Nevyužitá kupóny C a D státní podpory ze 30. let uměle autorizované jako místní podpora, někdy s dalším zneužitým razítkem D.06.

Lístky z tzv. šatnových bloků doplněné fiktivním „datem“ paginýrkou snadno zaměnitelné za skutečné almuženky. Jde o velmi nebezpečný falzifikát.

R-U bankovky s místními razítky 1. nostrifikace z let 1919-1920 na Balkáně.

D.04 RPKR Odrau

Röm. kath. Pfarrkirchenrat /
Odrau
kruhové, průměr 34 mm

Prokázané použití:

Nevyužité kupóny C a D státní podpory ze 30. let
uměle autorizované jako místní podpora.

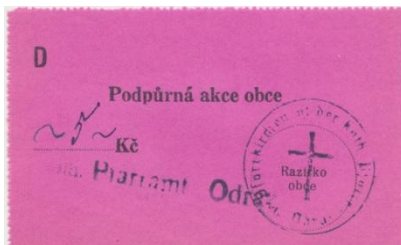
D.05 RKP Odrau 1

Röm. katholisches Pfarramt /
Odrau
kruhové, průměr 20 mm

Röm. kath. Pfarramt Odrau

D.06 RKP Odrau 2

Röm. kath. Pfarramt
/ Odrau
řádkové, 63 mm

Prokázané použití:

Nevyužité kupóny C a D státní podpory ze 30. let uměle autorizované jako
místní podpora, někdy s dalším zneužitým razítkem D.03.

Kolkované první československé státovky z roku 1919: 50 Kč 1919

Odrau

D.07 Odrau

Odrau - řádkové, 14 mm

Troppau

D.08 Troppau

Troppau - řádkové, 18 mm

geprüft am 6. Okt. 1919 in der Postkassette zu Odrau von St. Wächtermeister
Gnaden Magre Dr. Josef Schinzel auf den Namen

D.09 Odrau

špatně čitelné
dvořádkové, 98mm

D.10 Schepetowka

Fa. Fr. DERSCHIED /
Bauunternehmen /
Schepetowka / Ukraine
kruhové, průměr 34 mm

Prokázané použití:

Carské drobné hodnoty: 1, 2, 5, 50 Kop. b.d. (1915)

Nouzovky města Gomel: 10 Rb 1918

D.11 Szczebrzeszyn

STADTVERWALTUNG /
SZCZEBRZESZYN /
Kreis / Bilgoraj
kruhové, průměr 36 mm

Prokázané použití:

Rub smyšleného padělku B.02 Litzmannstadt ze stejné dílny.

Nouzovky města Jelgawa: 1, 2, 5, 10 Kap. 1915

D.12 Fluggerätewerk

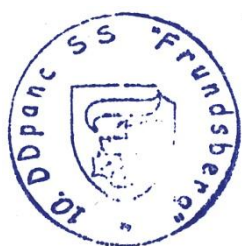
FLUGGERÄTEWERK /
G. M. B. H. / WERKSCHUTZ
kruhové, průměr 34 mm

Prokázané použití:

Přídělové listky na železo a plech z období 2. sv. války.

R-U bankovky s přetiskem DEUTCHÖSTERREICH společně s razíkem C.04

D.13 Frundsberg

10. DD panc SS „Frundsberg“
kruhové, průměr 36 mm

Prokázané použití:

500 Rb 1919

D.14 Reichsbahn

Deutsche Reichsbahn / 4
kruhové, průměr 29 mm

Prokázané použití:

2000 Hřiven 1918

D.15 Lazy

NÁRODNÍ STRAŽ / LAZY
kruhové, průměr 33 mm

Prokázané použití:

Protektorátní státovky: 1 K b.d. (1940), 10 K 1942

1944-4

D.13 paginírka

Prokázáno je široké použití samostatně i v kombinaci s pravými či padělanými razítky, vše za již výše popsaným účelem vytvoření zdání pravosti nebo nezvyklosti.

E. Další razítka, jejichž zneužití dosud nebylo možné doložit

HI Osterbeichte 194

Razítka z poslední skupiny byla do celkového soupisu vybavení padělatelské dílny zařazena z preventivních důvodů. Lze jen doufat, že na ně žádný sběratel již nenarazí...

Tak, a to je vše. Na závěr ještě jedno poděkování do Ostravy Vladimíru Kejlovi. V průběhu letošního roku mě aktivně zásoboval novými objevy, díky nimž celý příběh nabobtnal do netušených rozměrů.

Říká se, že o mrtvých jen dobře. I to je jeden z důvodů, proč jsme se společně rozhodli jméno padělatele zde nezveřejňovat.

Pavel Hejzlar

článek byl publikován v bulletinu Notafilie č. 44 v září 2024 (vydává ČNS PP Praha)